

İYİLEŞTİRME BAHÇELERİ

“İyileşmek” sözcüğünün bir anlamı da, önceki durumunun değişmesiyle daha iyi bir duruma gelmek, düzelmek. Yani iyileşmek için iyileştiren unsurlara gereksinim var. Tıbbi anlamda iyileştirme unsurlarından biri, hastane ve klinik gibi, cerrahi müdahale, ilaçlar ve eğitilmiş personelin gözetiminde tedavi yapılan yerlerken, bir diğeri de yine bu gibi merkezlerde bulunan özel olarak tasarlanmış bahçeler. Yurtdışında yaygın olarak yararlanılan bu bahçeleri, ülkemiz hastanelerinde de kullanıma kazandırmak için, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mükerrerem Arslan danışmanlığında iç mimar ve peyzaj mimarı Zehra Şebnem Akın, öncü bir akademik çalışmanın da mimarlığını yaptı.

Bu bahçeler, yaşanan rahatsızlıkta ortaya çıkan fiziksel belirtilerin giderilmesine öncelikle destek olurken, tıbbi ortamda fiziksel ve duygusal olarak yorulan bireylerin rahatlamasını ve stresin azalmasını sağlayarak da iyileştiriyor. Ne zaman biteceğini bilemedikleri rahatsızlıkları olan hastalar için, bir an dahi olsa iyi olma hissini duyumsamak çok önemli. Bahçeler de stresli azaltma, rahatlama ve canlanma sağlayarak, fiziksel gelişmeye destek oluyor ve iyileşme ya da iyileşme isteği tüm duyularda gelişebiliyor.

Çocuklar İçin

Bir çocuk bahçede çok mutlu olur. Çünkü bahçe, ona doğayı sunar, çiçekleri, böcekleri, kuşları, dört yapraklı yoncaları, getirir. Çocuk bahçede doğayla buluşur. Dahası, oyun oynar yaşatlarıyla. Yani her çocuğun, istediği her an bahçede oynaması gerekir. Bu gereklilik kendine yetebildiği zamanlarda olduğu gibi, hastalandığında söz konusu. Ayrıca çocuk yaşamının farklı bir döneminde kendine yetemez duruma da gelmiş olabilir. Bu gibi özrürlülük durumlarında da bahçede oynamak onun en temel hakkıdır. İşte iyileştirme bahçeleri çocuğa bu hakkı sunan yerler. Bunlar, çocuğun insanlarla, çevreyle, nesnelere ilişkiye girdiği, kendi istediğini özgürce yapabildiği, onun akıl, vücut ve ruh sağlığını geliştiren ortamlar. Çok ağır hastayken bile bu ortamlarda uzman kişilerce yapılan oyun terapisi, bahçe terapisi, hayvan terapisi ve doğa terapisi gibi yöntemlerle çocuk kendini mutlu ve sağlıklı hisseder.

İyileştirme bahçeleri çok değişik rahatsızlıkları olan çocuklara sağlık sunan ortamlar. Kaza geçiren, ağır bir ameliyattan çıkan, psikolojik olarak onu çok incitecek bir olayla karşı karşıya kalan ya da bedeninde öteden beri var olan bir özürün rehabilitasyon sürecindeki çocuklara hizmet verir bu bahçeler. Ölümcül hastalıklara sahip bazı çocuklar da bu bahçeleri kullanabilir. Bahçe o çocuk için mutluluk ve dinginliğin varolduğu bir sığınak olur.

Lucas Bahçe Okulu'nu Duyumsal Bahçesi'nde hayvan terapisi

İyileşemeyen, kalıcı, fiziksel ve bilişsel bozuklukları olan çocuklar da bu bahçelerden yararlanır. Bahçe bu gibi çocuklara, onarmak anlamına gelen “rehabilitasyon”un tersine, daha önce hiç varolmayan bir şeyi çocuğun belirli potansiyelleri üzerine inşa etmesini sağlar. Uzmanlar bu kavramı “habilitasyon” olarak adlandırıyorlar. Bütün çocukların belli yeteneklere ya da potansiyel yetilere

Bizde Durum...

Prof. Dr. Mükerrerem Arslan
AÜ Ziraat Fak. Peyzaj Mimarisi ABD.

Gelişmiş ülkelerde, Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze değin, ısrarlı ve zorlu çalışmalar sonucu günümüzdeki durumuna gelen iyileştirme bahçeleri, ülkemizde akademik ve profesyonel anlamda bir çalışma zeminine henüz ulaşamadı. Türkiye’de iyileştirme bahçelerine gereksinim duyan kişilerin ve ailelerin sayısı net olarak bilinmemekle birlikte çocukların kendi yaşatlarıyla iletişim kurabilecekleri, kendilerini geliştirebilecekleri sağlıklı ortamların yetersizliği önemli bir sorun. Hasta sahibi aileler ve hastalar çaresiz, umutsuz, mutsuz ve zor durumdadalar.

Türkiye’de yalnız çocuklar için değil genel anlamda bahçelerin iyileştirici rolünün kabul görmesi kurumsal geliştirilmesi gereken bir konu. Çocuklar için iyileştirme bahçeleri, çocukların insanlarla, doğayla etkileşim kurmasını sağlar, çocuğun doğasına uygun ve onun iç dünyasına ulaşabilecek akıl, vücut ve ruh sağlığı açısından gelişmelerini teşvik eder.

Çocuklar için iyileştirme bahçelerinin amacına uygun, etkin bir şekilde başarıya ulaşması için uygulanan terapi yöntemlerinin yanı sıra farklı mesleki eğitimlere sahip kadroların bahçenin proje aşamasından itibaren birlikte çalışması gerekmektedir. Profesyonel terapistler ve oyun liderleri, çalışmaları ve çalıştıkları alanlar hakkında peyzaj mi-

marlarına ve tasarımcılara yeterli veri aktarmalı; ayrıca bitkiler, hayvanlar ve bahçe hakkında kapsamlı bilgiye sahip olmalıdır. Bahçe terapistleri, çocuk gelişimi ve oyunun terapistindeki yeri hakkında deneyimli olmalı. Peyzaj mimarları, tasarım sürecinde farklı terapi uzmanlarından edindikleri bilgileri, çocukların iç dünyası ve gereksinimleri kapsamında değerlendirip hazırlamalı.

İyileştirme bahçeleri, çocuklar kadar bahçeyi kullanacak diğer kişilere de sağlık, mutluluk veren ortamlardır. Bu nedenle bahçenin tasarımı yapılırken bahçeyi kullanacak olan herkes dikkate alınır. Örneğin, rutin olarak hastane ziyaretinde bulunan çocuğun ailesi dikkate alındığında, bahçe hem yetişkinlerle hem de çocukla ilgili olur. Muayene ya da ameliyat olan çocuğun ailesi ve kardeşlerinin bahçeyi kullanacağı düşünüldüğünde, bahçe kardeşler ve stresli anne-babalar için sakinleştirici, huzurlu bir ortam sağlar. Diyaliz gibi düzenli ziyaret gerektiren koşullardaki çocuklar tedavi olurken, aile için moral

İyileştirme bahçelerinin tarihçesi incelendiğinde de görülebileceği gibi bu durum bir halk hareketidir ve sivil toplum kuruluşlarının, derneklerin ve vakıfların önderliğinde günümüzdeki seviyeye gelebilmiştir.

Ülkemizdeki sivil toplum örgütleri, dernekler ve vakıflar birlikte, yerel yönetimleri, devlet kuruluşlarını, sosyal hizmet kuruluşlarını, askeri kurumları, gönüllü kuruluşları ve üniversiteleri bu konuyla ilgili çalışma yapmaya yönlendirip, konunun “Ülke Sağlık Sistemi” kapsamına alınmasını ve daha bilimsel, daha geniş ve özel bir alanda konunun gelişmesini sağlayabilirler. Böylece, hem projenin ekonomik boyutunda hem de kullanımının yaygınlaştırılması açısından önemli oranda gelişme sağlanabilir.

Tasarımda Dikkat!

Z. Şebnem Akın
İç Mimar ve Peyzaj Mimarı

Bir peyzaj mimarı iyileştirme bahçelerinin tasarımını yaparken, profesyonel terapistler ve oyun liderleri, bahçe terapistleri, psikologlar gibi farklı disiplinlerdeki uzmanlardan destek alarak, belli ilkelere doğrultusunda tasarımını yapar. Örneğin, alan planlamasına çok dikkat etmek durumunda. Bahçenin güneş ışığından ve kış rüzgârından korunmasını sağlayacak biçimde bir tasarım yapmalı. Çünkü bitkiler yaşamda kalabilmek için güneş ışığına gereksinim duyar ve ayrıca kış aylarında bile çocukların açık havada oynaması gerekebilir. Kullanıcı çocukların bazıları tekerlekli sandalye ya da nakil aracı kullanmak zorunda olabilir. Bu durumda bahçenin olabildiğince düz bir zemine planlanması gerekiyor. Ayrıca tasarımda, arsanın doğal özelliklerini de korumak gerekiyor. Çünkü, yetişmiş ağaçlar, yeryüzüne çıkmış kayalar ve dereler gibi doğal özellikler, alanın doğal kimliğinin anlaşılmasını sağladıkları için korunmalı. Ayrıca doğal oluşumlar, ağaçların sağladığı gölgelikler gibi rahatlıklar da sağlıyor. Yani sıra, doğallığın korunması sayesinde yeni ekilen bitkilere de en iyi koşullar sağlanıyor.

Planlama yaparken bahçenin konumu da dikkate alınmalı. Bahçeyi hasta odalarına göre konumlandırma çok önemli. Çünkü açık havaya çıkmayan çocuklar için, pencereden görülen bahçenin görünümü bile son derecede önemli. Bahçeden bitkileri içeri taşıyarak ve içeride çocuklar tarafından hazırlanan bitkileri de dışarıya alarak, çocuğun iç ve dış mekan arasında ilişki kurması sağlanabiliyor. Bahçenin oyun odasına yakın olması hem çocuk yaşamı uzmanlarını hem de bahçe terapistlerini zaman ve enerji kaybından da kurtarıyor. Çünkü onlar araç-gereçlerin parçalarını ve oyun araçlarını içeri ve dışarı taşımak zorundalar.

Bahçe, hastane girişinden de görülebilir olmalı. Böyle olduğu zaman, özellikle hastaneye ilk defa geliniyorsa, hastalara ve ziyaretçilere sıcak bir karşılama etkisi yaratıyor.

Hastane bahçesi dışarıdan izinsiz girişi engelleyecek şekilde konumlandırılmalı, yani güvenli ol-

mak üzere tasarlanmalıdır. “Nonformal oyun ve bitkisel terapi bahçesi”nde, bahçe tasarımı ve uygulama sürecinde çocukların ve ailelerin aktif katılımı dikkate alınır. Bahçe çocuğun kendi tercihleriyle özgür ve çeşitlilik içeren hareketlerde bulunmasına olanak tanıyacak özelliklerdedir. Terapi programları da, çocuk yaşamı uzmanları tarafından geliştirilir.

Bütün bu yararlar dikkate alındığında bahçelerin tasarımında kullanıcı grupları, ilişki çeşitleri, kullanıcıyla bahçe peyzajı arasındaki ilişkinin derinliği ve tıbbi bir kuruma bağlı olup olmaması gibi durumlar göz önüne alınarak farklı farklı iyileştirme bahçeleri tasarlanır. Örneğin, “formal terapi bahçesi”, hangi terapi yapılacaksa bahçe o terapi çeşidinin gereksinimi gözetilerek özel bir alan

malı. Çocuklar, aileler ve diğer kullanıcılar, her türlü rahatsız edici olaylara ve istenmeyen toplumsal etkileşimlere karşı korunmalı. Eğer, mekan çok geniş bir kitlenin kullanımına sunulacaksa, tek giriş, elektronik kontrol yöntemleri gibi güvenlik tedbirleri alınmalı.

Bahçe, yaz güneşine karşı koruyucu gölgeliklere sahip olmalı. Çocuklar zaten çok hassas cilt yapısına sahiptir; bu durumda hareket kabiliyeti kısıtlı olan çocuklar güneş ışınlarına karşı iyice korunmasızlar. Bu nedenle bahçede ağaç cinsleri özenle seçilmeli ve gölge amaçlı kurulum yapılar faaliyet alanlarıyla bağlantılı olarak, ılık ve soğuk mevsimlerde güneş ışığını almasını sağlayacak şekilde tasarlanmalı. Bunun gibi bahçe tasarlarken diğer iklimsel özellikler de dikkate alınmalı.

Tasarımda bahçeye giriş ve çıkış da çok önemli. Çocuklar, özellikle ilk defa geliyorsa, burada kendilerini evlerindeki gibi rahat hissetmeli, arkadaşça yaklaşımlarla karşılanmalı. Bu durum heykeller, banklar, eğlendirici kemer altı yolları ve renkli bitkiler gibi objelerin yerleştirilmesiyle sağlanabiliyor.

Bahçenin tasarımında ulaşılabilirlik ve kullanılabilirlik de dikkate alınmalı. Bahçeyi her çocuğun eşitçe kullanabilmesi ve deneyimlerini paylaşabilmesi için bahçe evrensel olarak tasarlanmalı. Örneğin, deneysel faaliyetlerin olduğu alanların yüksekliğinin olabildiğince bu tür araçların yüksekliğine göre tasarlanması gerekmektedir. Duyma ve görme bozukluğu olan çocukların ihtiyaçları, yankılara, dokunma duyusuna hitap eden yönlendirmelerle ve yol bulma sağlayan kokulu işaretlerle sağlanabilir. Göz ameliyatının ardından çocuklar geçici körlük yaşayabilirler. Sağlık merkezle-

olarak tasarlanır. “Informal gezinti ve çalışma”nde, yürüyüş, gizlilik, oturma, sosyalleşme ve renk, kelebek uçuşları, kuş sesleri, doku gibi duymasal ilgilere değişik düzenlemelerle olanak sağlanır. Çocuklar, aileler ve görevliler için stresi azaltmada, keşfetmede, iyileşmede, meditasyonda, huzurda ve rahatlamada çok önemli rol oynar. Bu tip bahçelerde özel çocuk alanları içeren yüksek kalitede estetik çevre tasarlanır.

rinde, kalıcı görme bozukluğu olan çocuklar da hasta olarak bulunabilir. Koruyucu bir önlem olarak, bahçe tasarımındaki çıkıntılı, keskin hatları olan nesnelere kontrol edilmeli. Yaya yolundaki dönemeçler belirgin şekilde işaretlenmeli ve yumuşak dönüşler yapılmalı. Örneğin, güçlü kokusu olan bitkilerin alan içerisinde belli noktalarda bulundurulması, çocukların o bitkinin yakınına geldiklerinde alanın neresinde olduklarına dair fikir sahibi olmalarını sağlayabilir.

Çocukların istediklerinde yalnız kalabilmeleri, istediklerinde aileleriyle beraber olabilmelerini sağlayacak farklı mekanlar da yaratılmalı. Bahçede, özel etkinliklerin yapıldığı ya da sahnelendiği ortamlar da olmalı.

İyileştirme bahçeleri, operasyon sonrası, onkoloji ve psikiyatri hastaları; duygusal, öğrenme, fiziksel, duymasal ve gelişme engelli çocuklar; geçici ve kalıcı, uzun dönemli bir yerde kalan çocuklar gibi her gruptan çocuğa hizmet verebilmeli.

Bahçe çocuklara, duygularını, ellerini kullanacakları faaliyetler aracılığıyla doğayla etkileşim kurabilecekleri seçenekler de sağlamalı. Doğal ortam olabildiğince çok çeşit bitkileri içermeli. Bu bitkiler, ilkbaharın başından sonbaharın sonuna kadar yıl boyu performanslarına göre seçilmeli. Yılın her zamanında, bahçede yeni bir doğa olayı gerçekleştirilebilmeli. Çiçekler, meyve ve diğer bitkiler, hasatlanabilen ve çocuklar tarafından doğrudan doğruya oyun nesnelere olarak kullanılacak olan türler olmalı.

Bahçede bulunan hayvanlar, çocuklar üzerinde büyüleyici rol oynar ve çok güçlü tedavi edici etkisi vardır. Bu nedenle tasarımcı, bahçede evcil ya da evcil olmayan hayvanlara rahatlıkla yaşayabileceği ortamlar sunmalı.

Çocukların oyunundaki temellerden biri çevreyi kendi amacı doğrultusunda kullanabilme arzudur. Tasarımcı küçük vagonları etrafta hareket ettirebilir ya da içinde oyuncaklar olan bir kum sandığı hastalar ve onların hasta olmayan kardeşleri için neşe kaynağı olabilir.

Bahçenin tasarımında bahçe terapistlerini, toplum sanatçıları, oyuncuları ve çocuklarla çalışmayı arzulayan animatörleri çekecek düzenlemelerin yapılmasına da özen gösterilmeli.

“Informal, gezinti bahçesi”nde, yürüyüş, gizlilik, oturma, sosyalleşme ve renk, kelebek uçuşları, kuş sesleri, doku gibi duymasal ilgilere değişik düzenlemelerle olanak sağlanır. Çocuklar, aileler ve görevliler için stresi azaltmada, keşfetmede, iyileşmede, meditasyonda, huzurda ve rahatlamada çok önemli rol oynar. Bu tip bahçelerde özel çocuk alanları içeren yüksek kalitede estetik çevre tasarlanır.

“İletişim temelli, çok kullanımlı, çok amaçlı bahçe”yse, hiç varolmayan bir şeyi çocuğun belirli potansiyelleri üzerine inşa etmesini sağlar. Genellikle farklı grupların ortak kullanımını içerir.

Gülgün Akbaba

Kaynak
Akın, Z. Ş., “Çocuklar İçin İyileştirme Bahçeleri, AÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.